

YEŞİL KART ALAN KİŞİLERİN BAZI ÖZELLİKLERİ VE YEŞİL KART KULLANIMI

Dr. İşıl MARAL*, Dr. Sefer AYCAN*, Dr. Ayşegül SARAÇ**, Dr. M. Ali BUMİN*

GİRİŞ ve AMAÇ:

Temel sağlık hizmetlerinin ücretsiz olarak verildiği Türkiye'de, özellikle ikinci ve üçüncü basamak tedavi hizmetlerini ücretsiz veya katkı ücretli kullanımında sağlık güvencesinin önemi ortaya çıkmaktadır. Türkiye'de ise halkın ancak %60'ının sağlık güvencesi vardır. Bunlardan %38'i SSK, %18'i Emekli Sandığı, %4'ü ise Bağ-Kur kapsamındadır(1). 224 sayılı "Sağlık Hizmetlerinin Sosyalleştirilmesi Hakkında Kanun"un tam olarak uygulanmadığı Türkiye'de, kişilerin tümünü içine alan yeni bir örgütlenme ve finansman modeli arayışı, son günlerin en güncel konularından birini oluşturmaktadır. Ülke geneline zorunlu sigorta sistemini yayma çabaları 1969 ve 1971 yıllarında gündeme gelmiş ve 1982 Anayasasında yer alan "Genel Sağlık Sigortası kurulabilir" şeklinde bir ifade ile bu konuda yapılan çalışmaların hızlanması sağlanmıştır(2,3).

Çalışmalar sonucu Sağlık Bakanlığı tarafından Genel Sağlık Sigortası (GSS) başlığında yeni bir örgütlenme ve finansman modeli taslağı oluşturulmuştur. GSS taslağına göre kişilerden her yıl Bakanlar Kurulunca önceden tesbit edilecek taban ve tavan sınırlarda aktüryel prim toplanacağı ve toplanan bu primler ile sağlık hizmetlerinin kişiler için satın alınacağı belirtilmektedir. Hane içinde kişi başına düşen aylık gelire göre, saptanacak aktüryel primlerin %25-100'ü kişilerden toplanacaktır. Hane içinde kişi başına düşen geliri, asgari ücretin, vergi ve sosyal sigorta primini dışındaki miktarının 1/3'ünden az olanlar ise hiç prim ödemeyeceklerdir(4). İşte GSS'na geçilinceye kadar bu hiç prim ödemeyecek kişilerin sağlıkla ilgili harcamalarının YEŞİL KART verilerek devlet tarafından karşılanması hak-

kında 3816 sayılı kanun, 3 Temmuz 1992 tarih ve 21273 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir (5).

24 Şubat 1992 ile 5 Ağustos 1992 tarihleri arasında Türkiye genelinde 5 merkezde yeşil kart uygulaması ile ilgili pilot çalışmalar yapılmış ve 5 Ağustos 1992 tarihinden itibaren ülke çapında uygulamaya geçilmiştir(4,6).

Türkiye'de, hane içinde kişi başına düşen aylık geliri asgari ücretin 1/3'ün altında olan ve hiç bir sağlık güvencesi olmayan 4-6 milyon kişi bulunmaktadır(4). Bu kişiler yeşil kart almaya adaydır. Türkiye çapında 15 Ağustos 1994'e kadar "3 325 989" kişiye yeşil kart verilmiştir(7).

Bu çalışmada, Gölbaşı ilçesinde yaşayan yeşil kart sahiplerinin genel kişisel özellikleri, yeşil kart kullanım durumları ve karşılaştıkları zorlukları saptamak amaçlanmıştır.

Gereç ve Yöntem:

Bu çalışma yarı kentsel bölge olarak ifade edilen Gölbaşı İlçe merkezine bağlı 5 mahallede ve kırsal bölge olarak ifade edilen 27 köyde, Temmuz-Ağustos 1994 tarihleri arasında yapılmış tanımlayıcı bir araştırmadır.

Çalışmaya Temmuz 1994'e kadar Gölbaşı İlçesinde yaşayıp yeşil kart alan kişilerin tümünün katılımı amaçlanmıştır. Bu nedenle Temmuz 1994'e kadar yeşil kart alan kişilerin kimlik bilgileri ve adresleri, ilçede yeşil kart alanların kaydedildiği "Yeşil Kart Uygulaması Kayıt Defteri"nden alınmıştır. Buna göre toplam 266 aileden 860 kişinin yeşil kart aldığı saptanmıştır.

Belirtilen adreste bulunan aileler için öncelikle aileye ait genel bilgileri toplamayı amaçlayan bir

* Gazi Üniversitesi Tıp Fakültesi Halk Sağlığı Anabilim Dalı, (sırasıyla) Arş. Gör., Öğ. Gör., Prof.

** Gölbaşı Sağlık Grup Başkanı, Uzman

anket, daha sonrada yeşil kart almış kişi ile ilgili bilgileri ve yeşil kartın kullanım durumunu saptamayı amaçlayan ayrı anket formları yüzyüze anket tekniği ile uygulanmıştır.

Uygulama sırasında 266 aileden 197'sine (%74'üne), kişi olarakta 860 kişiden 684'üne (%79.5'ine) ulaşılmıştır. Ulaşılamayalar belirtilen adreste bulunamayan kişilerdir.

Yeşilkart kullanım sayısı, sağlıkokağına sevk amacıyla yapılan başvurular dahil edilmeden hesaplanmıştır. Yazıda geçtiği gibi, "daha önce hiçbir sağlık güvencesine sahip olmayan aile" terimi -aile reisinin, herhangi bir zamanda kısa süreli bile olsa sağlık güvencesine sahip olmaması- şeklinde yorumlanmıştır.

Elde edilen bilgilerin değerlendirmesi epi-info versiyon 5 ile yapılmıştır.

Bulgular:

Bu çalışmada, yeşil kart almış 684 kişi hakkında bilgi toplanmıştır. Yeşil kart sahibi olanlardan %49'u erkek, %51'i kadındır. 15 yaşın üstünde olan 461 kişiden %70'i evli, %22'si bekar, %8'i dul ya da boşanmış durumdadır. Yaşı 15'den yukarı olanlardan, %24'ünün okuma yazması yok, %8'i okur yazar, %61'i ilkokul mezunu, %4'ü ortaokul mezunu, %3'ü lise mezunudur.

Yeşil kart almış 684 kişiden 186'sı yeşil kartı en az bir kere kullanmıştır. 186 kişinin toplam yeşil kart kullanım sayısı 266'dır. Yeşil kart almış kişilerin tümü için, yıllık kişi başına düşen kullanım sayısı 0.20'dir.

266 yeşil kart kullanımının %66'sında kişiler kendi ceplerinden direkt harcamada bulunmuşlardır.

Cinsiyet ile yeşil kart kullanımı arasındaki ilişki Tablo 1'de olduğu gibidir.

Cinsiyet	Yeşil Kart Kullanımı				Toplam	
	Hiç s	Yok %x	En Az Bir Kere s	%x	s	%xx
Erkek	261	77	76	23	337	49
Kadın	237	68	110	32	347	51
Toplam	498	73	186	27	684	100

%x = Satır Yüzdesi
%xx Kolon Yüzdesi

$\chi^2 = 7.23$
P<0.05

Erkeklerin %23'ü, kadınların %32'si yeşil kartı en az bir kere kullanmıştır. Yeşil kart kullanımı ile

cinsiyet arasında fark saptanmıştır. Fark kadınların erkeklere göre yeşil kartı daha fazla kullanmalarından kaynaklanmaktadır.

Yaş dağılımı ile yeşil kart arasındaki ilişki Tablo 2'de olduğu gibidir.

Yaşlar	Yeşil Kart Kullanımı				Toplam	
	Hiç s	Yok %x	En Az Bir Kere s	%x	s	%xx
0 - 15	177	79	46	21	223	33
16 - 30	147	78	42	22	189	28
31 - 45	82	68	38	32	120	17
46 - 60	60	63	35	37	95	14
61 - 75	32	56	25	44	57	8
Toplam	498	73	186	27	684	100

%x = Satır Yüzdesi
%xx Kolon Yüzdesi

$\chi^2 = 20.89$
P<0.05

Yaş grupları ile yeşil kart kullanımı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark vardır. Fark 0-30 yaş grubundaki kişilerin, yeşil kartı diğer yaş gruplarına göre daha az kullanmalarından kaynaklanmaktadır.

Meslek dağılımı ve yeşil kart kullanımı ile ilişki Tablo 3'de gösterilmiştir.

Meslek	Yeşil Kart Kullanımı				Toplam	
	Hiç s	Yok %x	En Az Bir Kere s	%x	s	%xx
İşsiz	57	71	23	29	80	12
Ev Kadını	134	61	87	39	221	32
Öğrenci	108	84	20	16	128	19
İşçi	52	83	11	17	63	9
Tarım İşçisi	55	80	14	20	69	10
Geçici İşçi	32	82	7	18	39	6
Çocuk	60	71	24	29	84	12
Toplam	498	73	186	27	684	100

%x = Satır Yüzdesi
%xx Kolon Yüzdesi

$\chi^2 = 31.73$
P<0.05

Yeşil kart kullanımı ile meslekler arasında istatistiksel olarak anlamlı fark vardır. Fark ev kadınlarının diğer meslek gruplarındakilere göre yeşil kartı daha fazla kullanmalarından kaynaklanmaktadır.

684 kişinin %87'si yeşil kart almak için başvurduğunda herhangi bir tedavi görmediğini, %5'i ayakta, %8'i yatarak tedavi gördüğünü belirtmiştir.

Gölbaşı ilçe merkezinde (yarı kentsel bölge) ve ilçeye bağlı köylerde (kırsal bölge) yaşayanların yeşil kart kullanım durumlarına göre dağılımı Tablo 4'de olduğu gibidir.

Bölge	Yeşil Kart Kullanımı				Toplam	
	Hiç s	Yok %x	En Az Bir Kere s	%x	s	%xx
Kırsal	319	77	94	23	413	60
Yarıkentsel	179	66	92	34	271	40
Toplam	498	73	186	27	684	100

%x = Satır Yüzdesi
%xx Kolon Yüzdesi

$\chi^2 = 10.35$
P<0.05

Yaşanılan bölge ile yeşil kart kullanımı arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmuştur. Fark kırsal bölgede yaşayanlarda yeşil kartı hiç kullanmayanların daha fazla olmasından kaynaklanmaktadır.

Yeşil kartın kullanım amaçlarının dağılımı Tablo 5'de olduğu gibidir.

	S	%
Ameliyat	33	12
Doğum	15	6
Yatarak Olan Diğer Tedaviler	42	16
Ayaktan Tedavi/Tetkik	176	66
TOPLAM	266	100

266 yeşil kart kullanımından %34'ü yatarak tetkik ve tedavi amaçlıdır.

Çalışmada yeşil kart almış 197 aile hakkında bilgi toplanmıştır. Ailelerin %55'ine yeşil kartı almalarını komşuları, akrabaları ya da muhtarları önermiştir. Gölbaşı ilçe merkezinde yaşayanlar bu %55'lik bölümün %30'unu oluştururken Gölbaşı ilçesine bağlı köylerde yaşayanlar %70'ini oluşturmaktadır.

İncelenen ailelerin %85'inin daha önce hiçbir sağlık güvencesi olmamıştır. (Aile reisinin sağlık güvencesi dikkate alınmıştır.)

Yeşil kart almadan önceki sağlıkla ilgili harcamaların nasıl karşılandığı Tablo 6'da gösterilmiştir.

Tablo 6: Ailelerin Yeşil Kart Almadan Önce Harcamalarını Karşılama Şekilleri

	S	%
Direkt Kendi Ödeyerek	177	90
Diğer Sağlık Güvence Kurumları ile	5	2
Sosyal Yardımlaşma Fonu ile	4	2
Diğer	11	6
TOPLAM	197	100

Yeşil kartı olan ailelerin seçenekleri olsa, sahip olmak istedikleri sağlık güvence sistemleri Tablo 7'deki gibidir.

Tablo 7: Yeşil Kartı Olan Ailelerin Sahip Olmak İstedikleri Sağlık Güvence Sistemleri

	S	%
Emekli Sandığı	25	13
SSK	124	63
Bağ-Kur	8	4
Diğer	40	20
TOPLAM	197	100

Diğer olarak belirtilen %20'lik dilimde olanlardan %73'ü hangi sağlık güvence sistemini istediğini bilmezken, %12'si yeşil kartın kendileri için uygun bir sağlık güvence sistemi olduğunu, %10'u imkanı olsa hiçbir sağlık güvence sistemini seçmeyerek sağlıkla ilgili harcamalarını direkt kendi parasıyla karşılamak istediğini, %5'i ise herhangi bir güvence sağlık güvence sistemine sahip olmanın kendileri için yeterli olduğunu ifade etmiştir.

Yeşil kart alan 197 ailenin %26'sı henüz ailelerinden hiç birinin yeşil kart kullanmadığını belirtmiştir. Yeşil kartı kullanmamış ailelerin %75'i Gölbaşı ilçesine bağlı köylerde yaşamaktadır. Yeşil kartı kullanmış olan ailelerin zorlukla karşılaşma durumları Tablo 8'de olduğu gibidir.

Tablo 8: Yeşil Kartı Kullanan Ailelerin Karşılaştıkları Zorluklar

	S	%
Ayaktan Tedavi Sırasında İlaç Parasının Tümünün Kullanılan Tarafından Karşılanması	36	25
Sevk Gibi Bürokratik Engeller	27	18
Sağlık Personelinin Yeşil Kart Sahiplerine Karşı İlgisizliği	13	9
Hiçbir Zorlukla Karşılaşmamış	70	48
TOPLAM	146	100

Yeşil kartı kullanmış olan ailelerin %95'i yeşil kart kullanımından memnun olduğunu belirtmiştir.

Tartışma

1994 yıl ortası nüfusu 30887 olan Gölbaşı ilçesi ve köylerinde Temmuz 1994'e kadar yeşil kart alanların sayısı 860'dır. Yeşil kartı, kadınların erkeklere ve yetişkinlerin çocuklara göre daha fazla kullanması, aynı bölgede daha önce yapılan araştırmalardaki sağlık hizmetlerini kullanan cinsiyet ve yaş grupları ile benzerdir(8).

Yeşilkart almış olanlardan %87'si, yeşil kart almak için başvurduğunda herhangi bir tetkik ve tedavi altında olmadığını belirtmiştir. Bu bulgu incelenen topluluğun sağlık güvence sistemine gereksinme duyduğunu ve yeşilkartın bu gereksinimi karşıladığını düşündürmüştür. Sağlık güvence sistemine ihtiyacı olan yoksul kişilerin hastanelerdeki harcamalarının devlet tarafından karşılanmasının önemi büyüktür.

Bu araştırmada, yeşil kartın kişi başına yıllık kullanım sayısı 0.20'dir. Ancak yeşil kart kullanım sayısının düşüklüğü tartışılırken, ücretsiz olarak işleyen sağlık ocağı sistemini unutmamak gereklidir. Yeşil kart ancak ayaktan tetkik ve yatarak tetkiktedavi amacıyla hastane başvurularında kullanılmaktadır. Nitekim yeşil kart alan 197 aileden %26'sı yeşil kartı ailelerinin herhangi bir üyesinin henüz kullanmadığını belirtmiştir. Bu ailelerden %75'i Gölbaşı ilçesine bağlı köylerde yaşamaktadır.

Kırsal alanda yaşayanlar arasında, yeşil kartı hiç kullanmayanlar (%77) ile en az bir kere kullananlar (%23) arasında belirgin fark vardır. Bu fark kırsal bölgede sağlık hizmetlerinin daha az kullanıldığının bir göstergesi olabilir. Ancak yeşil kart kullanımının kentlerdeki hastanelerde olduğu unutulmamalıdır. O halde, mesafe olarak uzakta bulunmak kullanımı etkileyebilecektir. Daha önce yapılmış çalışmalarda da mesafenin sağlık hizmetlerinin kullanımında önemli bir etken olduğu gösterilmiştir (8).

Araştırmaya katılan 197 aileden %85'i daha önce hiçbir sağlık güvencesine sahip olmadığını söylerken %90'ı yeşil kart almadan önce sağlıkla ilgili harcamalarını direkt kendi ceplerinden ödeyerek karşıladıklarını belirtmiştir.

Seçmek istenilen sağlık güvence sistemi olarak, ailelerin %63'ünün SSK'yı göstermesi ilginçtir. Çünkü yine aynı bölgede yeşil kart uygulamasının başlangıcı sayılabilecek Eylül 1992'de yapılan bir araştırmada SSK güvencesine sahip kişilerin %33'ü yeşil karta sahip olmak istediğini ifade etmiştir (9). Kuşkusuz bu iki araştırmada incelenen kişiler farklıdır. Ancak farklı kişiler arasında da olsa aynı bölgede yeşil kartın gündeme geldiği günlerde bir sağlık gü-

vence sistemi olarak, yeşil kartın SSK'ya tercih edildiği, uygulamalardan sonra ise yeşil kartlılar arasında SSK'nın tercih edilen bir sağlık güvence sistemi olduğu düşünülmüştür.

Temmuz 1994'de yapılan araştırmada yeşil kart sahibi olan ve bunu kullanan ailelerin %25'i ayaktan tedavi sırasında ilaç parasının tümünün kendileri tarafından karşılanmasını bir olumsuzluk olarak belirtirken, %9'u yeşil kartlılara karşı sağlık personeli tarafından ilgisiz ve küçümseyici davranışlarda bulunulduğunu söylemiştir. Bürokratik engellerden ve sevk işlemlerinden yakınlar ise %18'dir. %48'inin kullanım sırasında zorlukla karşılaşmadığını belirtmesi de dikkat çekicidir. Yeşil kartı kullanmış ailelerden %95'i yeşil kart kullanımından memnun iken ancak %5'inin yeşil kart kullanımından memnun olmaması halkın devlet destekli bir sağlık sistemini istediğini ve böyle bir sisteme ihtiyacı olduğunu düşündürmüştür.

Kayıtlarda yeşil kart almış olarak görülen 860 kişiden ancak 684'üne ulaşılabildiğinin nedeni; bu kişilerin yer değiştirmiş nerdeyse tamamına yakının Ankara'ya göç etmiş olması ve bu yer değişikliğinden resmi kurumların haberdar edilmemesidir. (Adresler resmi kayıtlardan alınmıştır.) Oysaki çıkarılan kanun ve yönetmeliklerde belirtildiği gibi yeşil kart sahipleri her yıl mart ayı içinde yoklama belgelerini doldurarak yeşil kartlarını aldıkları kaymakamlık veya valiliklere (veya sekreteryaya işlemlerini yürüten birimlere) durumlarındaki son değişiklikleri bildirmek zorundadırlar (10). Yoklama belgeleri doldurulmayınca, yeşil kart almış kişilerin izleri kaybedilmiş olmaktadır. Kişilerin ekonomik durumları ile sağlık güvence durumları değişse de yoklama belgeleri doldurulmadığından, değişiklikler tesbit edilememektedir. Her yıl yoklama verme işlevi düzenli bir denetimle yapılmalıdır. Böylece ekonomik durumu, sağlık güvence durumu, adresi değişen kişiler saptanabilecektir. Haksız yere yeşil kart sahibi olanlar da daha kolay bulunabilecektir.

Sonuçlar

* Yeşil kart almış 860 kişiden 684'üne ulaşılmıştır.

* Yeşil kartı kadınlar erkeklere ve yetişkinler çocuklara göre daha fazla kullanmıştır.

* Yeşil kart almış olan kişilerin %87'si, yeşil kart almak için başvurduğunda herhangi bir tetkiktedavi altında olmadığını belirtmiştir.

* Yeşil kart yarı kentsel bölgelerde kırsal alanlara göre daha fazla kullanılmıştır.

* Yıllık kişi başına yeşil kart kullanım sayısı 0.20'dir.

* Yeşil kart sahibi ailelerden %85'i daha önce herhangi bir zamanda, herhangi bir sağlık güvence sistemine sahip olmadıklarını belirtmiştir.

* Yeşil kartı olan ailelerden %63'ü imkanları olsa SSK'nın sağlık güvence sistemini seçmek istemektedir.

* Yeşil kart kullanımında karşılaşılan zorluklar olarak %25 ile *ayaktan tedavi sırasında ilaç parasının tükümünün kullanan tarafından karşılanması birinci sırada gelmektedir*. %48'i ise herhangi bir zorlukla karşılaşmadığını belirtmektedir.

* Yeşil kart sahiplerinin %95'i yeşil kart uygulamasından memnundur.

Öneriler:

Devletin ödeme gücü içerisindeki kişilerin sağlıkla ilgili harcamalarına destek olması olumlu bir olaydır. Ancak gerçekten ihtiyaçları olan kişilerin bu hizmetlerden yararlanması gerekmektedir. Bu amaçla; her yıl, yeşil kart sahibi kişilerin kendileriyle ilgili bazı özelliklerin (sağlık güvence durumlarının, adreslerinin, medeni durumlarının) bulunduğu yoklama belgelerinin doldurulmaları ve yeniden yeşil kart alıyormuş gibi resmi daireler tarafından, gerekli araştırmaları takiben belgeler onaylandıktan sonra, bu bilgilerin ilgili birimlere ulaştırılması gerekmektedir. Böylece bir kere haksız yere yeşil kart almış kişilerin ortaya çıkması daha kolay olacak ve yeşil kart sahibi olabilmek için şartları değişmiş kişilerin yeşil kartları geri alınabilecektir. Ayrıca yeşil kart sahibi kişilerin adresleride bu uygulama ile sürekli izlenebilecektir.

Yeşil kartın kullanıldığı hastanelerde yapılacak araştırmalarla ortaya çıkan problemler sap-

tanmalıdır. Yeşil kartlılara yıllık ayrılan harcama miktarları gözden geçirilmelidir. Elde edilecek verilerin ışığında gerekli düzenlemeler yapılarak, ödeme gücü olmayan vatandaşların sağlıkla ilgili harcamaları 224 sayılı "sağlık hizmetlerinin sosyalleştirilmesi hakkında yasa"nın temel alındığı bir görüşle yeniden düzenlenmelidir.

KAYNAKLAR

1. TTB Merkez Konseyi. (Mayıs 1991), Sağlık Hizmetlerinde Finansman Sorunu ve Genel Sağlık Sigortası Yasa Tasarısı, Ankara. Sayfa 61.
2. Fişek, N. (1993), Halk Sağlığına Giriş, Ankara: Çağ Matbaası.
3. 1982 Anayasası.
4. Yeşil Kart Uygulamasının Değerlendirilmesi, (Kasım 1992), TC Sağlık Bakanlığı Sağlık Projesi Genel Koordinatörlüğü, Ankara: TC Sağlık Bakanlığı Yayını.
5. "Ödeme Gücü Olmayan Vatandaşların Tedavi Giderlerinin Yeşil Kart Verilerek Devlet Tarafından Karşlanması Hakkında Kanun" (1992), Kanun No: 3816, Resmi Gazete Sayı: 21273, Tarih: 3 Temmuz 1992.
6. 95 Sayılı Genelge, TC Sağlık Bakanlığı. 5 Ağustos 1992.
7. Sağlık Bakanlığı Temel Sağlık Hizmetleri, 15.08.1994 Tarihli Yeşil Kart Almış Kişi Sayıları ile İlgili Bilgisayar Verileri.
8. Aycan, S.: Gölbaşı Eğitim ve Araştırma Bölgesinde Halkın Birinci Basamak Tedavi Hizmetlerinden Yararlanma Düzeyi ve Bunu Olumsuz Etkileyen Faktörlerle İlgili Bir Araştırma. 2. Ulusal Halk Sağlığı Kongresi 22-25 Mayıs 1990, İstanbul.
9. Maral, I.; Aycan, S.; Bumin, Ç.: IV. Ulusal Halk Sağlığı Kongresi. Gölbaşı Eğitim ve Araştırma Bölgesinde Halkın Yeşil Kart Uygulaması Konusunda Bilgi, İstek ve Beklentileri. Didim, Eylül 1994.
10. Ödeme Gücü Olmayan Vatandaşların Tedavi Giderlerinin Devlet Tarafından Karşlanması ve Yeşil Kart Uygulaması Hakkında Yönetmelik" (1992), Madde No: 21, Resmi Gazete: 21314, Tarih: 03.08.1992.